

літературній”: Іван Сірак – “Тарас Шевченко і Волинь” (2000. – Ч. 1), “Житті та думках української діаспори в світі” (1992 – 1993): стаття професора В.Дорошенка “Шевченкова подорож по Волині” (1993. – Ч. 1), “Молодій Волині”: П.Кралюк – “Чи був Шевченко селянським поетом?” (1991. – Ч. 28/29), практично у всіх переформатованих “районках” та періодичних органах численних новостворених партій, товариств, репрезентаціях релігійних конфесій.

Урешті, духовного потенціалу Т.Шевченка завжди вистачало, вистачає й вистачатиме для аргументації навіть полюсно протилежних соціально-політичних програм, тому шевченкіана, як жодне інше духовне явище, так широко репрезентована в періодичних виданнях різних часопросторів, зокрема Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя ХХ століття, що ми й намагаємося підтвердити цим дослідженням.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Дорошенко В.* Шевченко і Волинь // *Громада*. – 1926. – Ч. 9-10.
2. *Жуковський А., Субтельний О.* Нарис історії України. – Львів, 1992.
3. *Косик В.* Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж; Нью-Йорк, Львів, 1993.
4. *Кралюк П.* Волинь у житті та творчості Тараса Шевченка: Монографія. – Луцьк, 2006.
5. *Крип’якевич І.* Тарас Шевченко на Волині // *Українське життя*. – 1923. – 18 бер.
6. *Л. А.* З приводу Шевченківської річниці // *Духовний сіяч*. – 1930. – Ч. 6.
7. *Лідченко М.* Тарас Шевченко й Волинь // *Наш світ*. – 1936. – Ч. 3. – С. 8-9.
8. *Павлюк І.* Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917– 1939, 1941– 1944 рр. / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника НАЦ періодики. – Львів, 2001.
9. *Павлюк І.* Українська преса Волинської області 1939-1941, 1944-2000 рр.: Монографія. – Луцьк, 2004.
10. *Павлюк І., Мартинюк М.* Хрестоматія української легальної преси Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917-1939, 1941-1944 рр. – Луцьк, 2005.
11. *Сміян П.* Волинь у житті та творчості Шевченка // *Молодий лєнінець*. – 1982. – № 30.
12. *Шевченко* на Волині // *Крем’янецький вісник*. – 1942. – Ч. 22.

Мирослава Іванишин

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ТЛУМАЧЕННІ ІВАНА ФРАНКА

Авторка пропонує національно-екзистенціальний аналіз деяких методологічних проблем витлумачення національної ідентичності. Робота базується на інтерпретації різних творів Івана Франка.

Ключові слова: національна ідентичність, національна ідея, культура, націоналізм, імперіалізм.

Myroslava Ivanishyn. Ukrainian identity in the interpretation of Ivan Franko

In this article the author offers national existential analysis of some methodological problems of the interpretation of national identity. The work is based upon the interpretation of different works of Ivan Franko.

Key words: national identity, national idea, culture, nationalism, imperialism.

По-енциклопедичному універсальна творчість Івана Франка – це потужне й невичерпне джерело стимулювання наукової свідомості та поглиблення її основ. Для нас у цій студії важливо поглянути передусім на деякі філософсько-суспільствознавчі праці Каменяра в аспекті того, що Оксана Пахльовська слушно окреслила як “модель культурно-національної стратегії” [7, 19].

За такого підходу увиразнюється актуальність вивчення метадискурсивної спадщини І.Франка, її методологічний потенціал у плані розвитку вітчизняних постколоніальних студій, зосереджених довкола проблеми національної ідентичності – чи не найважливішої проблеми для будь-якої постімперської культури. Свідченням поглибленої уваги до осмислення національної самототожності можуть бути не лише численні статті різних авторів із кінця 80-х рр. минулого століття, а й окремі монографічні дослідження С.Андрусів, О.Вертія, Ю.Мариненка, В.Моренця, Л.Сеника, Н.Шумило та ін., виразно спрямовані на вивчення кризь

призму націоцентричної проблематики (“національної ідентичності”, “національної самобутності”, “національних шляхів”) цілої низки історико-літературних періодів ХІХ-ХХ століть. Окремим, науково-педагогічним, свідченням можуть бути посібники та підручники для середньої та вищої школи, видані в цей період (наприклад, широко відома “Історія української літератури ХХ століття” за редакцією Віталія Дончика).

Стає можливим підійти до окреслення прикметних рис *власне української моделі постколоніального витлумачення, базованої на теорії національної ідентичності*. Але для цього потрібно не лише аналізувати поточний літературознавчий матеріал, не тільки засвоїти інокультурні теоретико-літературні праці, варто також звернутися до попереднього національного та антиколоніального методологічного досвіду, що міститься в доробку провідних українських письменників, мислителів та вчених минулого. Мета цієї студії – вивчення характерних аспектів осмислення національної самототожності у працях І.Франка, що могли б стати вагомою складовою частиною обґрунтування постколоніальної літературознавчої методології. Національну ідентичність розуміємо, слідом за Е.Смітом, як “найважливішу і найповнішу” з-поміж усіх інших колективних ідентичностей людини, як “самобутність та історичну індивідуальність” того чи того народу [9, 49, 152].

Розглянемо деякі з праць І.Франка різновекторного спрямування (філософські, політичні, публіцистичні, етнологічні та ін.), в яких питання національної ідентичності методологічно концептуалізуються, створюючи зразки для можливого використання у плані осмислення не лише емпіричної, а й художньої, віртуальної дійсності. В основі їх лежить фундаментальне етнологічне спостереження, чітко сформульоване в культурологічному нарисі “Українці” (1906): “В історії і в характері українського (малоруського) народу є щось таке, що засвідчує його тісний тисячолітній зв’язок із землею, яку він заселяє...” [10, т. 45, 162].

Навіть у ті періоди світоглядної еволюції письменника, в яких націоцентрична заангажованість не виступає на перший план і котрі дослідники характеризують як “соціалістичні”, “натуралістичні” чи “позитивістичні” (від середини 1870-х до середини 1890-х рр.) [див.: 1, 6], – навіть у них спостерігаємо прямий вихід на осмислення української самобутності, урахування її в процесі витлумачення того чи того явища. Характерним прикладом може бути політична стаття “Наш погляд на польське питання” (1883), в котрій автор полемізує із “польсько-шовіністичними агітаціями”, зокрема з імперськими ідеями “Польщі від моря до моря”. Колоніалістичній риториці поляків протиставлено аргументацію *нашу* (“наш погляд”), котру націоналізм окреслює як націоналістичну, базовану на чіткому усвідомленні власної колективної самототожності.

Саме це усвідомлення дає змогу І.Франкові показати небезпеку й неправомірність бажання польської сторони побудувати власну державу в межах так званої “історичної Польщі”, що виходила б за етнографічні польські межі й автоматично означала б колонізацію та уярмлення українського народу на його ж території. Водночас автор опонує польській імперській ідеї, спираючись не на власну колоніалістичну ідеологію, а на ідею національну, вочевидь шевченківського типу, котра передбачає врахування питомих вимог національної свободи протилежною стороною: “Почуваючи незнищиму і історією в нас виховану ненависть до всякого гніту і насилля, ми бажаємо повної національної і політичної свободи полякам. Але тільки під тим необхідним умов’ям, що вони раз назавжди зречуться опіки над нами, раз назавжди покинуть будувати історичну Польщу на непольських землях, а стануть, так само як і ми, на становищі Польщі чисто етнографічної” [10, т. 45, 218].

У цій самій статті віднаходимо й інші думки, що мають загальнометодологічний сенс і прямо впливають із національно самоідентифікованого врахування “рівноправності і автономії кожного окремого народу”, що єдине може бути надійним фундаментом у “реальній політиці”, зокрема в міжнародних культурних відносинах. Одна з таких думок стосується утвердження пріоритетності національних інтересів, що явно суперечить соціалістичному інтернаціоналізму чи демоліберальному космополітизму: “У житті народів нема посвячення. Народ, котрий посвячає себе за другого, є дурнем і не знає, що робить. Найперша задача кожного народу є – стояти

за своїми власними інтересами і дбати про своє власне утримання” [10, т. 45, 208]. Інша думка значно випереджає схоже формулювання в “Самостійній Україні” одного з ідеологів українського націоналізму Миколи Міхновського, але так само, як і в нього означає не якийсь ксенофобський заклик, а природне бажання розбудувати українську державу без окупантів та колонізаторів, без “притиску, упослідження і... винародовлення”. Тому І.Франко не заперечує того, що “Польща може бути тільки для поляків”, але водночас наголошує: “...Русь для русинів” [10, т. 45, 217]. Згодом у статті “Що таке поступ?” (1903) він іще раз звертається до цього гасла, відштовхуючись від гасла американських політиків: “Америка для американців” [10, т. 45, 344].

Схожі ідеї можемо спостерегти й у пізніших полемічних працях, спрямованих проти колоніалістичних ідей в інших народів (“Подуви весни в Росії”, “Семітизм та антисемітизм в Галичині” та ін.).

З середини 90-х років XIX ст. осмислення явищ та закономірностей дійсності з позицій збереження та утвердження української самобутності стає домінуючим у різних працях письменника-мислителя. Прикладом налагодження систематичності цього націоцентричного метадискурсивного процесу можуть бути стаття “Ukraina irredenta” (1895) та полеміка “Між своїми” (1896-1897). У першій праці автор не обмежується простою рецензією на брошуру Юліана Бачинського “Ukraina irredenta (по поводу еміграції). Суспільно-політичний скіц”, а дає досить докладний історико-націософський нарис розвитку українських національно-визвольних ідей – власне як “українського питання” та “національної свідомості” – у Галичині та Наддніпрянщині, починаючи від XVI ст. Відповідно й працю Бачинського Франко розглядає як нехай і не зовсім вдале, бо “доктринерське” (з позицій “соціальної демократії”), але вираження української ідентичності – “факт нашого політичного життя”, “прояв національного почуття і національної свідомості”, зрештою, “потреби політичної самостійності України”. Рецензент добачає елемент екліктичності у спробі поєднати “космополітичні доктрини” соціал-демократії з “українським націоналізмом”, брак докладніших фактів, але водночас указує на талант дослідника і бажає йому подальших напрацювань в обраній ділянці [11, 260-262].

Значною мірою конфліктування ідей інтернаціоналістичного соціалізму та українського націоналізму призвело до відомої полеміки між І.Франком та Лесею Українкою, статті котрої публіцист видав під єдиною назвою “Між своїми. Епізод із взаємин між галичанами й українцями 1897р.”. І.Денисюк переконливо довів, що Леся Українка через декілька років “фактично повторила й визнала, навіть пропагувала всі ті постулати Франка, з якими раніше воювала”, і що “цей контроверз між своїми був корисний для еволюції національної свідомості поетеси” [4, 326]. Інтерпретація дослідника докладно висвітлює всі суперечливі моменти, тому лише зазначимо, що в сенсі теорії національної самобутності йшлося насамперед про суперечність між самототожностями в межах свідомості українських соціалістів-радикалів та націоналістів “адвоката Міхновського”. Якщо перші підпорядковували основну – національну – ідентичність вужчій, політично-класовій, оскільки “признавали себе в першій лінії соціалістами, а тільки в другій – українцями”, то другі базували свою політичну діяльність на усвідомленні пріоритетності національної самобутності та основаної на ній національної справи. Суголосно думкам “радикально-національної” групи висловлюється й І.Франко, коли, наприклад, розглядає як непродуктивну участь активних, енергійних українських “натур” у загальноросійському соціалістичному русі, що не дала суттєвого результату для їх батьківщини й нації (іронічно: “Усунули особу Александра II, щоб зробити місце Александрові III”), і натомість шкодує, що “ті люди” не спромоглися “віднайти український національний ідеал”, не повернули “свої великі сили на працю для того ідеалу серед рідного народу”, у напрямку провадження “справи вільної, автономної України” [13, 220, 229].

Вершинне місце у плані розвитку власних націософських ідей посідають такі студії І. Франка, як “Поза межами можливого” (1900), “Одвертий лист до галицької української молодезі” (1905), “Ідеї” й “ідеали” галицької москвофільської молодезі” (1905), “Суспільно-політичні погляди М.Драгоманова” (1906). Саме в цих працях найбільш повно та чітко можна спостерегти методологічну кристалізацію теорії національної

ідентичності та завершення послідовного ідеологічного еволюціонування націоцентричної позиції автора. Не випадково І.Денисюк називає “Поza межами можливого” “маніфестом націотворення”, а цю ж працю разом з “Одвертим листом” слушно характеризує як “програми максимум і мінімум українства, філософію національної ідеї, прологи до прологу поеми “Мойсей”, послання-заповіді рідному народові і пророчі прозріння в майбуття” [3, 108].

Усі названі студії в публіцистичній формі пропонують теорію і практику не абстрактно-“доктринерського”, а глибинного, базованого на розгляді практичних проблем і фактів, *методологічного* аналізу. Саме “з чисто методологічного погляду” пропонує подивитися автор у “Поza межами можливого” на “сувій” тих націотворчих питань, які лежали в основі полеміки між “Ділом”, “Молодою Україною” та “Буковиною” і стосувалися “народного відродження”. Оскільки основним критерієм пізнання та оцінки осмислюваних явищ постає корисність тієї чи тієї ідеї для існування нації – “народного життя”, то важко окреслити таку методологію мислення іншим терміном, ніж національно-екзистенціальна [див.: 5]. Прикладом, що пояснює характер аналітичного пошуку, верифікування власних думок із екзистенцією народу, можуть бути вступні міркування мислителя на початку розмислу: “...всьяке теоретизування, а особливо публіцистичне, має значення тільки тоді, коли являється висловом, виясненням тих інтересів, тих почувань, течій, які наклонулись або наклывуються в суспільності, і без найтіснішого контакту з життям те теоретизування робиться сірою, безплідною доктриною, що в деяких випадках... може принести народному життю необчислені шкоди” [10, т. 45, 279].

Стосовно національної самобутності окреслені у статті проблеми набувають такого вигляду: сприяють чи не сприяють ті чи ті ідеї збереженню й розвитку “українства”, його історичної індивідуальності. Найпріоритетнішим для збереження української самотожності (“українського народу як самостійної нації”) постає проблема осягнення українцями *національного ідеалу* або “ідеалу національної самостійності”. Цей ідеал, на думку І.Франка, дає змогу в нормальний спосіб розвинути західноєвропейські ідеали соціальної рівності й політичної волі. Саме він дозволяє “найкращим українським силам” вести успішну політичну боротьбу за національне визволення та критично сприймати ідеї “марксівського економічного матеріалізму чи фаталізму”; це ідеал національної екзистенції як “ідеал повного, нічим не в’язаного і не обмежуваного... життя і розвою нації”. Він стає постійним імперативом культурної і політичної діяльності кожного нормального українця, тому “мусимо серцем почувати свій ідеал, розумом уяснювати собі його, мусимо вживати всіх сил і засобів, щоб наближуватись до нього” [10, т. 45, 283, 284, 285].

У цій же праці міститься й фундаментальна для будь-якого незмаргіналізованого національного мислення максима чи формула, що зобов’язує кожного, а особливо людей культури, оцінювати людську діяльність та ідеї з позицій захисту, відтворення та розвитку національної ідентичності (як “нації”). Ця ж націоцентрична формула допомагає виявляти людей із національно-ущербним (“відчужених” “фантастів”) або антинаціональним (колоніалістів та їх підручних) способом думання: “Все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хоробливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими “вселюдськими” фразами покрити своє духове відчуження від рідної нації” [10, т. 45, 284].

Водночас усвідомлення ідеалу національної самостійності взяте як візія власної державності, коли “всі національні змагання будуть сповнені”, дає змогу авторові без будь-якого колективного егоїзму, з повагою і розумінням ставитися до потреб національної державності в інших народів. Нехай цей ідеал у них, як-от у євреїв на межі XIX і XX століть, все ще залишається нездійсненням – також “поza межами можливого”, – однак віра і праця сприяють духовному доростанню, “дозріванню” до нього, а значить і формуванню національної ідентичності в нових поколіннях. Саме про це, осягаючи “межі неможливого”, пише в рецензії на “Єврейську державу” основоположника єврейського націоналізму Теодора Герцля Іван Франко: “План... має перед собою беззастережне майбутнє, якщо теперішнє покоління виявиться не

дозрілим для того, то мусить з часом дочекатися молоді, яка захоче і зможе його виконати” [12, 331–334].

У статті “Одвертий лист до галицької української молоді” Франко розгорне цілу націоналістичну програму, зорієнтовану на найбільш перспективну частину українства – молодь. Передбачаючи прихід “великої доби”, доби революційних змін у житті різних народів, і прагнучи, щоб українці (в душі раніше окресленого національного ідеалу) здобули “повну горожанську і політичну свободу”, автор наголошує на першочерговому націотворчому завданні еліти народу – інтелігенції – сформуванні загальноукраїнської ідентичності: “Перед українською інтелігенцією відкриється тепер, при етнічніших формах життя в Росії, величезна дійова задача – витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, відки б вона не йшла...” [10, т. 45, 404]. Нижче мислитель іще раз звертається до історичного надзавдання: “Ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіційних кордонів” [10, т. 45, 405].

Досягнення такої архіважливої для самодостатнього буття нації мети передбачає, на думку Франка, виконання цілої низки основних передумов, котрі висвітлюються у студії. По-перше, ідеться про усвідомлення небезпеки будь-якого російського “доктринерства” самодержавного чи ліберального типу, котре вже не раз призводило до появи українських маргіналів – *gente Ukraini, natione Russi*, – що дорожили імперським “фантомом “великої, неподільної Росії” [10, т. 45, 402-403]. По-друге, активне включення галичан у загальноукраїнське культурно-політичне життя й вирішення партикулярних – галицьких – національних питань (польського, московфільського, єврейського) у межах загальнонаціональних [10, т. 45, 404-406]. По-третє, вимога демокритичного ставлення до всіх вад національного характеру, сформованих у колоніальний період, таких як “масова інерція”, “неточність”, “балакучість”, “брак характерності”, “індиферентність та моральна грубошкірність”, “байдужість до важких загальних справ”, “пуста амбітність” та ін. Особливу увагу звертає письменник на потребу обов’язкової критичної оцінки слів тих людей, які “сим чи іншим припадком були поставлені “на чоло народу”, стали послами, професорами, головами товариств і т.і.”. Водночас указує на неприпустимість “толеранції хиб та слабостей наших ближніх”, їхньої “моральної гнилизни”, особливо тоді, коли ці люди перестають бути приватними особами і переходять у сферу “товариської та громадської діяльності” [10, т. 45, 406-407].

Обстоючи власне розуміння національної ідеї – національний ідеал, а також борючись за утвердження та реставрацію в Галичині української самобутності, І. Франко в полемічній статті “Ідеї” й “ідеали” галицької московфільської молоді” поборює такий різновид шовінізму, як московфільство. Критикуючи московфілів, автор виходить на сутність цієї українофобської доктрини, котра прикривається космополітичними гаслами “всемірної любові” та “вселюдського братерства” й поширює “серед нетямучих ненависть та погорду до українства”, отже, відчужує галичан від їхньої найосновнішої культурної ідентичності: “...що має значити “ідея вселюдського братерства”, коли одною з головних задач ширення тої ідеї в Галичині має бути, аби тут “само собою зникло українство”, т.є. аби щез напрям, що в основу своєї програми поклав працю на ґрунті для рідного народу, для розвивання його добробуту, його духового життя, отже, і його мови?” [10, т. 45, 419].

Фундаментальний методологічний аналіз пропонує І. Франко рік пізніше і в метакритичній розвідці “Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова”, у котрій дає ґрунтовне висвітлення конструктивних та деструктивних під національним оглядом думок свого вчителя. Тлумачення ідей українського “ученого, політика і мислителя” Франко здійснює знову-таки в душі максим національного ідеалу, зокрема кризь призму вивчення національної ідентичності досліджуваного автора, та аналізу його поглядів на питання, прямо пов’язані з українською самототожністю.

Не випадково одним з основних критеріїв у цій роботі стає для критика здатність чи нездатність М. Драгоманова та його однодумців досягнути широке “національне

значення” поезії Т. Шевченка, зрозуміти геніального поета по-галицькому – як “речника національних ідей” [10, т. 45, 425]. На жаль, середовище, котре сформувало Драгоманова, – це середовище української “помосковленої інтелігенції Лівобережної України”, ущербної під оглядом повноцінної національної свідомості та світогляду, в котрій еклектично поєдналися “давня козацька традиція” та типові для російського інтелектуала “ліберальні ідеї Західної Європи”. Тому це дволике в суті своїй лівобережне панство, якому так бракувало “українського націоналізму”, змогло сприйняти лише частину Шевченкової музи, побачити Кобзаря лише звужено-соціально – як “ворога кріпацтва” та “проповідника волі селянської” [10, т. 45, 424]. “Отся мішанина двох ідейних кругів, – зауважує автор, – не злучених в одну вищу, органічну цілість, – круга поступових європейських ідей і круга спеціально-російського хлопобільства, – се, на мою думку, головний ключ до розуміння світогляду й діяльності Драгоманова” [10, т. 45, 426].

Франко згоден із критикою Драгомановим марксизму (“соціал-демократичної доктрини”), але не сприймає низку інших його ідей. Наприклад, розуміння національності лише як “форми” наповненої “загальнолюдським” (чи “загальноєвропейським”) змістом. Часта недооцінка “національного фактору” в політичній діяльності. Висловлення переконання в “інтернаціональності усієї культури”, що, на думку Франка, загрожує браком “національної синтези, без якої культуртрегерство дуже легко переминяється на винародовлення”. Не бачення політичного майбутнього України “без близького зв’язку з Росією”. Псевдодемократичне тлумачення нації і народу лише як “плебсу” (“мужиків та робітників”). Розгляду української мови, як діалекту придатного для вивчення лише “в елементарній школі”. Роль української літератури лише “для домашнього обихода” і лише як складника єдиної російської літератури [10, т. 45, 425, 428-437].

Загалом Франко розглядає ідентичність Драгоманова як “продукт свого часу” – поєднання в одній людині демократа, республіканця, ліберала, росіянина українського походження [10, т. 45, 430]. Водночас він опонує своєму колишньому наставникові в найбільш сутнісному аспекті його ідеології (“національної справи”), виявляючи фатальний брак розуміння останнім вагомості в бутті людини саме природної національної ідентичності, нації як “організму”, що значною мірою детермінувало всі інші погляди та положення вченого: “...в його (Драгоманова. – *М.І.*) духовім арсеналі не було поняття нації як чогось органічного, історично кінцевого, нерозривного і вищого над усяку територіальну організацію, чого не заступимо ніякою не опертою на ній автономією” [10, т. 45, 438].

Не випадково, отже, що й у власне літературознавчих міркуваннях І. Франко базує свої спостереження, чітко усвідомлюючи вагу взаємопов’язаності національної ідентичності та красного письменства. Він переконаний у тому, що народність і національність літератури “речі кінечні й природні” (“Література, її завдання і найважливіші цілі” [10, т. 26, 14]), що історія літератури – це “частина розвою духового життя народу” (“Задачі і метод історії літератури” [10, т. 41, 8]), що найбільші письменники ХІХ ст. “виявили в своїм житті масу основних прикмет кожний своєї нації” (“На склоні віку. Розмова перед Новим роком 1901” [10, т. 45, 293]) та ін. Про це так чи інакше писали О.Баган, А.Войтюк, М.Гнатюк, Р.Гром’як, З.Гузар, І.Денисюк, Т.Салига, А.Скоць, М.Шалата та ін., новий погляд на цю проблему пропонує й ґрунтовна розвідка Я. Гарасима [2, 162-164].

Загалом усе сказане свідчить про потужний націологічний пласт у метадискурсивному досвіді Івана Франка, що може стати надійним методологічним фундаментом для вироблення вже в наш час верифікованої теорії національної ідентичності як інтерпретаційної стратегії в межах різних гуманітарних, передусім літературознавчих, студій постколоніальної України. Зокрема, ідеться і про новітні історико-літературні дослідження, як про це висловлюється Григорій Сивокінь: “Цілком можливо, що однією з пропозицій щодо методології нової історії української літератури стане її, історії, національна ідентифікація, тобто еволюція естетичного самоусвідомлення національної тотожності українців у європейському й світовому оточенні” [8, 26]. Теоретичний наробок Івана Франка можна і треба використовувати ще й тому,

що в його особі маємо яскравого націотворця, за Е.Смітом, типового “культурного націоналіста”, котрий своєю різноплановою творчістю досі успішно стимулює “пробудження нації та її членів до свого справжнього “колективного Я” [9, 84-85].

1. Баган О. Світоглядна еволюція Івана Франка як ключ до розуміння його творчості // *Іван Франко в школі: Збірник науково-методичних праць*. – Дрогобич, 2003. – Вип. 1. – С. 6-15.
2. Гарасим Я. До джерел, етноестетика у теоретичній концепції Івана Франка // *Дзвін*. – 2006. – № 8. – С. 162-164.
3. Денисюк І. Речник національної ідеї // *Дзвін*. – 2006. – № 8. – С. 103-112.
4. Денисюк І. Національне питання в полеміці “Між своїми” // *Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 т., 4 кн.* – Львів, 2005. – Т. 2: Франкознавчі дослідження. – С. 313-327.
5. Іванишин П. Національно-екзистенціальна інтерпретація (основні теоретичні та прагматичні аспекти): Монографія. – Дрогобич, 2005. – 308 с.
6. Корнійчук В. Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поезики: Монографія. – Львів, 2004. – 488 с.
7. Пахлюбовська О. Творчість Івана Франка як модель культурно-національної стратегії // *Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали міжнар. наук. конф.* – Львів, 1998. – С. 19-31.
8. Сивокінь Г. Сучасність української літератури в історичній перспективі // *Слово і Час*. – 2001. – № 1. – С.26.
9. Сміт Е.Д. Національна ідентичність. – К., 1994. – 170 с.
10. Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1976-1986.
11. Франко І. *Ukraina irredenta* // *Мозаїка: Из творів, що не ввійшли до Збір. тв. у 50 т.; упоряд. З.Т.Франко, М.Г.Василенко.* – Львів, 2001. – С. 245-263.
12. Франко І. *Жидівська держава* // *Мозаїка: Из творів, що не ввійшли до Збір. тв. у 50 т.; упоряд. З.Т.Франко, М.Г.Василенко.* – Львів, 2001. – С. 331-335.
13. Франко І. *Між своїми* // *Мозаїка: Из творів, що не ввійшли до Збір. тв. у 50 т.; упоряд. З.Т.Франко, М.Г.Василенко.* – Львів, 2001. – С. 220-245.

Володимир Яцюк, Олесь Федорук

ПОРТРЕТИ ВІКТОРА ЗАБІЛИ

У статті йдеться про прижиттєві зображення українського поета-романтика В. Забіли. Для достовірної атрибуції портретів залучено словесні описи зовнішності поета, зроблені його сучасниками

Ключові слова: портрет, світлина, замальовка, опис.

Volodymyr Yatsiuk, Oles Fedoruk. The portraits of Viktor Zabyla

This article is devoted to the portraits of a Ukrainian romanticist poet V.Zabila made in his lifetime. In order to provide a reliable attribution of those portraits, the author involves some verbal descriptions of the poet's appearance made by his contemporaries.

Key words: portrait, photograph, sketch, description.

Про портретні зображення Віктора Забіли знаємо небагато. Це передусім два графічні портрети поета роботи Василя Штернберга, зроблені в Качанівці 1838 р. Їх було неодноразово репродуковано, зокрема в монографії Інни Пархоменко [11, 57, 58]. Один із них, профільний портрет – хрестоматійно відомий. На ньому підписи автора: “Виктор Ізабелло” і – нижче під ним – Михайла Глінки: “Автор малоросійских песен, положенных мною на музыку. Рисовал знаменитый художник Штернберг в 1838 году (во время набора певчих в Малороссии)”. З альбому Глінки, який донині зберігається в особовому фонді композитора у Відділі рукописів Російської національної бібліотеки в Санкт-Петербурзі [3], малюнок уперше опублікував Аркадій Лященко у статті “Т. Г. Шевченко і В. М. Забіла” [7, вклейка між с. 2, 3].

Ще одне портретне зображення Забіли міститься в жанровій композиції “[Музичний вечір у Качанівці]” [4]. На малюнку зображено групу з восьми осіб, серед яких – Штернберг (перший зліва), Забіла (другий зліва), історик Микола Маркевич (четвертий зліва), Глінка (крайній справа). У нижньому лівому куті підпис Глінки: “1838 – лето, ночь”. На звороті напис рукою Володимира Стасова: “Рисунок Штернберга. Глинка в Качановке (1838)”. Стасов уперше цей малюнок і репродукував [14, вклейка між с. 380, 381 (фотоцинкографія)].